

О.Р. Дашковська, д-р юрид. наук, доцент;
В.М. Ісакова, студентка IV фак., IV курсу
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Початковий етап формування правової держави, пов'язана з ним необхідність радикального підвищення ролі права в житті суспільства вимагають відповідних духовних передумов, найважливішою з яких є правосвідомість суспільства, зокрема професійна. На розвиток державотворчих процесів і правової системи в Україні істотно впливає рівень останньої, яка значною мірою визначає якість правотворчої, правореалізаційної і правозахисної діяльності, а також рівень забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Професійна правосвідомість справляє суттєвий вплив на функціонування державних інституцій, органів місцевого самоврядування, темпи становлення громадянського суспільства, реалізацію принципів конституційного ладу країни. Вона є безпосереднім джерелом правової активності юристів у правовому полі держави.

Разом із тим різні соціоло-

гічні і статистичні дані свідчать про посилення правового нігілізму, серйозну деформацію ціннісно-правових орієнтацій у правовій свідомості юристів, що зумовлено складністю й суперечливістю сучасного етапу розвитку українського суспільства. Це має своїм наслідком численні недоліки чинного правового регулювання, вади юридичної практики. Стосовно правотворчої практики йдеться передусім про надмірну політизацію професійної правосвідомості, про низьку змістовну і юридико-технічну якість нормативних правових актів.

Правова свідомість є найважливішим елементом правової реальності, суб'єктивною підвалиною права й умовою його можливості. Як необхідний елемент генезису, функціонування й розвитку права, вона присутня в процесах його створення й реалізації. Правосвідомість є безпосереднім джерелом правопорядку й усіх правових явищ, тим

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

чинником, що підтримує життя права, без якого це життя було б неможливим. Усі потреби суспільства, інтереси різних груп населення, тобто всі суспільні відносини, що потребують правової регламентації, стають предметом правосвідомості суб'єктів правотворчих повноважень, покликаних приймати різні форми права, формулювати їх, вносити до них зміни, систематизувати. Проте найбільш відчутним є вплив правосвідомості на стадії реалізації права. Від рівня, якості, змісту правосвідомості здебільшого залежить те, якою буде поведінка людей у суспільстві – правомірною, соціально корисною чи неправомірною, соціально шкідливою, небезпечною. Правосвідомість – це внутрішній особистісний механізм регулювання поведінки (діяльності) людей у юридично значущих ситуаціях. Розвинена правосвідомість виступає важливою гарантією прав та свобод людини і громадянина.

Правова свідомість – головний чинник розвитку права, оскільки є суб'єктивним механізмом сприйняття, використання, поширення і зберігання правової інформації, що забезпечує наступність у праві. Так чи інакше вона присутня в усіх елементах механізму правового регламенту – у нормах права, правовідносинах, актах реалізації права. Від-

дзеркалюючи правову дійсність, що склалася в конкретно-історичних умовах у тій чи іншій країні, правосвідомість водночас чинить вплив на функціонування й розвиток правової системи. Вона є активним елементом правової регламентації суспільних відносин, оскільки право не може здійснювати свій регулятивний вплив інакше, як через людей, безпосередньо впливаючи на їх свідомість.

Вивчення правової свідомості за радянських часів відбувалося з позицій історичного матеріалізму. Як наслідок – мала місце недооцінка ролі і значення суб'єктивної, свідомої діяльності людини, що було результатом гіпертрофованого трактування тези про обумовлюючу роль суспільного буття, принципову можливість пізнання об'єктивної істини. Із цих позицій акцент у визначенні правосвідомості переносився на її здатність відбивати певний фрагмент матеріального буття. Сам термін «відбиття» нашою думкою про дзеркало, зображення в якому хоча й може бути викривленим, але не приносить нічого нового до того, що в ньому відбивається.

Отже, активний вплив правосвідомості на соціальне (в тому числі правове) буття майже виключав творчий характер – підхід людини до об'єкта в смислі

Проблеми правового виховання в сучасній Україні («Круглий стіл»)

створення думкою чогось нового, яке не мало б достатніх передумов у дійсності. Чим об'єктивніші за своїм змістом знання, тим вони ближчі до практичної реалізації, тобто людина не створює реальності, а лише слідує

за нею, угадує напрямки її розвитку. Активність же правосвідомості розглядалася здебільшого в площині регулятивної її функції, коли йшлося насамперед про суб'єктивний механізм реалізації правових норм.

Надійшла до редакції 30.03.2009 р.

Л.М. Герасіна, д-р соц. наук, професор
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

СОЦІАЛЬНІ ТА ПРАВОВИХОВНІ ЧИННИКИ ЗАПОБІГАННЯ ДЕВІАЦІЯМ

Загальною аксіомою соціального розвитку навіть за складних кризових умов вважається, що сприятливе соціальне середовище має забезпечувати права і свободи людини, якісну освіту, здоров'я та добробут населення, правослухняну поведінку особистості. Сучасні наукові дослідження доводять, що запобігання соціальним відхиленням, формування здорового способу життя молоді та зрілого покоління, скорочення будь-яких проявів девіантної поведінки передбачає багатогранне співробітництво й консолідацію

зусиль усіх інститутів суспільства з використанням успішних практик і досвіду інших країн.

Так, лінія послідовного впровадження гуманістичних засад у державну економічну стратегію, правове регулювання, політичні процеси вимагає: розширення масштабів і спектра соціально-демографічних програм; реального забезпечення соціальних служб для дітей і молоді, багатодітних сімей, малозабезпечених, пенсіонерів; переорієнтації діяльності системи охорони здоров'я з метою посилення профілактики ризикових захворю-